

ОТНОСНО ИЗТОЧНИЦИТЕ, ИЗПОЛЗУВАНИ ОТ НАЙДЕН ГЕРОВ ПРИ
НАПИСВАНЕ НА ПЪРВИЯ БЪЛГАРСКИ УЧЕБНИК ПО ФИЗИКА

В края на четиридестте години на XIX в. класният учител в Копривщица Найден Геров (1833-1900 г.) написва първия български учебник по физика "Изводъ отъ физика, частъ първа". През лятото на 1849 г. в правителствената книгопечатница в Белград той го отпечатва в 2020 екземпляра. Втората му част е останала в ръкопис и е предадена в Народната библиотека "Кирил и Методий" БИА, фонд 22, архивна единица 612 през 1961 г. от наследниците на Найден Геров М. Тесдорова.

На двадесет и осем места в ръкописа на втората част, в широкото бяло поле на листата, Найден Геров записва имената на автори на учебници по физика и номерата на фигурите, замествувани от тях. От тези кратки записки може да се съди за книгите, които Найден Геров е използвал при съставяне на учебник по физика. Сред белите в полето на листата могат да се разчетат садем различни имена: "P", "P.I.", "P.II.", "L", "A", "H. ox.", "Пулье". Освен тях ръкописът съдържа 120 чертежа, изработени от Найден Геров върху бялото поле на листата до съответния текст. На 14 места е предвидено да има чертек, но не е посочено какъв трябва да бъде или от къде се взема. Тези общият брой на чертежите, които Найден Геров е предвидил да включи към втората част на учебника си по физика е 155. В първата част на "Изводъ отъ физика" броят на чертежите е 118 и те не са в текста, а като приложение в края на книгата.

Въпросът за използваната от Найден Геров литература при написване на двучастния му учебник по физика е разгледан от Васил Метев в статията му "Найден Геров и обучението по физика преди Освобождението (по случай 140 години от рождението му)", публикувана във "Физико-математическо списание", том VI, кн.3 1963 г. Твърдението на стр.171: "от предисловията на "Изводъ от физика" се знаеме, че Геров е използвал книги от френски и руски език" не е точно. Текстът в предисловията на "Изводъ от физика", отнасящ се до този въпрос е следният: "За тая книга аз извадих от някои съчинения на известни автори само първоначални познания от физика". Предпочитанието на автора на учеб-

ника към френските мерни единици, както твърди В.Метев, не може да бъде доказателство, че Найден Геров е използвал предимно френска литература. Според В.Метев Найден Геров е използвал четиритомния учебник на К.Пуийе, издаден през 1827 г. и третото и четвъртото издание на учебника по физика на Е.Х.Ленц от 1846 и 1852 г.

През м.декември 1986 г. доц.д-р на ф.н. Иван Узунов съобщи, че разполага с книги от личната библиотека на Найден Геров, подарени му от М.Теодорова. Любезно ни бяха временно предоставени първите два тома от "Éléments de physique expérimentale et de météorologie par M.Pouillet, quatrième édition. Paris, bachelier jeune, libraire-éditeur, novembre 1844", които са добре подвързани и запазани. В архива на Найден Геров (НБКМ БИА фонд 22, арх.ед.215, л.1) се съхранява документ, според който през 1849 г. в Белград заедно с учебниците по физика Найден Геров е подвързал и два тома от "Pouillet physique". Когато и от къде са били закупени те, не е известно. Фигурите посочени от Найден Геров в ръкописа на втората част от втората част на учебника му по физика напълно съответствуват на тези от първия и втория том на това издание от физиката на Пуийе. Такова сравнение може да се направи между чертежите на л.211, л.213, л.168 и фигурите "P.I. fig 234" и "P.I. fig .235" от първия том на К.Пуийе, "P.II. fig 209" от втория том на К.Пуийе, както и на още седем места в ръкописа. Всичко това показва, че Н.Герв е използвал точно тези два тома от учебника на К.Пуийе.

Другият запазен учебник от личната библиотека на Найден Геров е "Руководство к физике составленное по поручению Министерства народного просвещения для русских гимназий Э.Ленцомъ. Издание второе исправленное и дополненное. Санктпетербургъ. В типографии Императорской Академии Наукъ. 1842". Очевидно Найден Геров е използвал именно това издание на учебника на Е.Х.Ленц. Взаимствуванията от него чертежи в ръкописа на втората част, означени с инициал "Л" отговарят точно на фигури под същия номер в това издание на учебника на Е.Ленц. Такива са чертежите върху лист 70 и лист 260 от ръкописа и фигурите "Л. фиг. 257" и "фиг.294.Л" в учебника на Е. Ленц. Предположението, че Найден Геров е разполагал през този период само с второто издание (от 1842г.) от учебника по физика на Е.Ленц, се потвърждава косвено и от запазената преписка между Христо Мутев в Одеса и Найден Геров през периода октомври 1851 г. - април 1852 г. От нея научаваме, че в Одеса се продава учебник на Е.Ленц, вероятно неговото трето издание. Христо Мутев, обаче, изпраща до Найден Геров на 20.II. по "Сима Стефанович" от Одеса до Цариград и чрез "Георгия Тошковица" от Цариград до Плавдив и

и някои учебници по общообразователните предмети (Архив на БАН, фонд 18 к, арх.ед.102), сред които липсва учебникът по физика на Е.Ленц (вероятно неговото трето издание).

От личната библиотека на Найден Геров до наши дни са запазени "Физика частъ третя. Физическая астрономия, география и метеорология. Санктпетербургъ. В типографіи департамента народного просвещения. 1832" от Баумгартнер, а също и книгата на Хегел на немски език "Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften von Dr Georg Wilhelm Friedrich Hegel Dritte ausgabe. Heidelberg, 1830".

Освен посочените до тук инициали на Пуийе и Ленц, може да бъде разпознат и още един източник. На шест места в полето на листата е посочен инициалът "P. fig". Тези фигури не са от двата тома на К.Пуийе, защото посочените номера не отговарят на нито един чертеж в тях. Най-вероятно е да става въпрос за учебник по физика, написан на латиница с автор Pinand. На тази мисъл навежда и споменатата разписка, дадена на Найден Геров от книговезца П.Лазаревич в Белград (НБКМ БИА фонд 22, арх.ед.215, л.1). В нея се съобщава, че е подвързан и един том от "Pinand physique". До момента книгата не е намерена. Неизвестни и неоткрити са книги с инициали на автори: "A. fig.", посочен на осем места в ръкописа, вероятно написан на латиница и "Пс.ох." - вероятно написан на руски език, посочен на две места. В ръкописната част на учебника по физика на Найден Геров на лист 168 е посветена забележка "зри Пулье § 391.3.". Изписването на източника на кирилица може би означава, че Найден Геров е използвал и руски превод на физиката на Пуийе. Това предположение не се потвърждава от други факти. От всичко казано до тук може да се направи извода, че най-вероятно Найден Геров е използвал пет източника в шест тома от следните автори: К.Пуийе, Е.Ленц, Пинан, А., Пс.ох. Последните два са неизвестни.

Използуваните от Найден Геров източници при написването на първия български учебник по физика, известни до момента, са на съвременно за времето си равнище, а техните автори са физици със световна известност. Емилей Християнович Ленц (1804-1865 г.) е влиятелен представител на руската академическа физическа мисъл, изявен поддръжник на механистическия материализъм. "Руководство къ физике" на Е.Х.Ленц е най-разпространеният гимназиален учебник по физика в Русия през 40-те и 50-те години на XIX в. За периода от 1839 г. до 1865 г. учебникът е преиздаван седем пъти. Съществено преработени и допълнени са третото (1846 г.) и седмото издания, като в тях са намерили известно отражение и новите моменти в развитието на физиката през този четвърт веко-

ISSN 0204-4250

ДРУЖЕСТВО НА ФИЗИЦИТЕ В НР БЪЛГАРИЯ

Б Ю Л Е Т И Н

3 '87

СОФИЯ